

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра економічної кібернетики та прикладної економіки

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Декан економічного факультету
Віталій ДЯЧЕК
26 серпня 2025 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти другий (магістерський)

галузь знань С «Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини»

спеціальність С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини (за спеціалізаціями)»

спеціалізація: С1.01 «Економіка»

освітня програма Економічна кібернетика, Прикладна економіка

вид дисципліни обов'язкова

факультет економічний

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою економічного факультету

« 26 » серпня 2024 року, протокол № 18

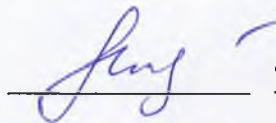
Розробники програми: завідувач кафедри економічної кібернетики та прикладної економіки,
професор, д.е.н. **Тамара МЕРКУЛОВА**

Програму схвалено на засіданні кафедри економічної кібернетики та прикладної економіки

Протокол від « 26 » серпня 2025 року № 1

Завідувач кафедри економічної кібернетики та прикладної економіки

(підпис)

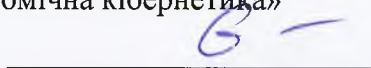
Тамара МЕРКУЛОВА

(прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Економічна кібернетика»

Гарант освітньо-професійної програми «Економічна кібернетика»

(підпис)

Лідія ГУР'ЯНОВА

(прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Прикладна економіка»

Гарант освітньо-професійної програми «Прикладна економіка»

(підпис)

Тамара МЕРКУЛОВА

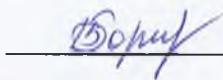
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією економічного факультету

Протокол від « 26 » серпня 2024 року № 1

Голова науково-методичної комісії економічного факультету

(підпис)

Дар'я ЗАГОРСЬКА

(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “**Методологія дослідження соціально-економічних процесів**” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки другий (магістерський)

(назва рівня вищої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня)

Спеціальності С1 «Економіка та міжнародні економічні відносини (за спеціалізаціями)», спеціалізація С1.01 Економіка, освітньо-професійна програми Економічна кібернетика, Прикладна економіка

1. Опис навчальної дисципліни

Предметом вивчення навчальної дисципліни є методологія та загальні методи наукових досліджень соціально-економічних систем та процесів.

Програма навчальної дисципліни складається з таких розділів:

1. Наука як сфера діяльності людини.
2. Інформаційне забезпечення наукових досліджень.
3. Організація наукових досліджень в галузі економіки.

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни є формування наукового мислення та навичок проведення наукових досліджень з проблем моделювання, прогнозування та управління соціально-економічними системами.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Основними завданнями вивчення дисципліни є вивчення сутності наукового дослідження, його філософських, загальнонаукових засад, методології та методів моделювання складних соціально-економічних систем; набуття навичок використання сучасних методів та інструментів у теоретичних та прикладних дослідженнях; сутності та методів організації наукових досліджень, оформлення результатів, їх публікації та впровадження.

1.3. Кількість кредитів - 4

1.4. Загальна кількість годин – 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
2-й	2-й
Лекції	
16 год.	6 год.
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	4 год.
Самостійна робота, у тому числі	
88 год.	110 год.
Індивідуальна робота	
5 год.	5 год.

1.6. Компетентності:

ІК. Здатність визначати та розв'язувати складні економічні задачі та проблеми, приймати відповідні аналітичні та управлінські рішення у сфері економіки або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій за невизначених умов та вимог.

ЗК1. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК2. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК4. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК7. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК8. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні.

СК2. Здатність до професійної комунікації в сфері економіки іноземною мовою.

СК7. Здатність обґрунтовувати управлінські рішення щодо ефективного розвитку суб'єктів господарювання.

1.7. Програмні результати:

ПРН1. Формулювати, аналізувати та синтезувати рішення науково-практичних проблем.

ПРН3. Вільно спілкуватися з професійних та наукових питань державною та іноземною мовами усно і письмово.

ПРН4. Розробляти соціально-економічні проекти та систему комплексних дій щодо їх реалізації з урахуванням їх цілей, очікуваних соціально-економічних наслідків, ризиків, законодавчих, ресурсних та інших обмежень.

ПРН5. Дотримуватися принципів академічної доброчесності.

ПРН8. Збирати, обробляти та аналізувати статистичні дані, науково-аналітичні матеріали, необхідні для вирішення комплексних економічних завдань.

ПРН10. Застосовувати сучасні інформаційні технології та спеціалізоване програмне забезпечення у соціально-економічних дослідженнях та в управлінні соціально-економічними системами.

ПРН11. Визначати та критично оцінювати стан та тенденції соціально-економічного розвитку, формувати та аналізувати моделі економічних систем та процесів.

1.8. Пререквізити. Філософія, мікро-, макроекономіка (базові курси рівня бакалавр економіки), економетрика, інформатика.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Наука як сфера діяльності людини.

Тема 1.1. Наука як сфера діяльності людини та система знань про навколишній світ.

Визначення науки як сфери діяльності людини, спрямованої на отримання та систематизацію знань про навколишній світ. Основні завдання науки - вироблення і систематизація знань у вигляді теорій, гіпотез, законів природи або суспільства тощо. Галузі науки: природничі та суспільні (соціальні), фундаментальні та прикладні, точні та емпіричні. Наука і філософія.

Тема 1.2. Поняття наукового дослідження.

Поняття та сутність наукового дослідження, його філософські, загальнонаукові та кібернетичні засади. НД як процес дослідження певного об'єкта (предмета або явища) за допомогою наукових методів, що має на меті встановлення закономірностей його виникнення, розвитку і перетворення в інтересах раціонального використання у практичній діяльності людей. Види наукових досліджень: фундаментальні та прикладні дослідження, монодисциплінарні та міждисциплінарні, комплексні та однофакторні, пошукові та критичні, уточнюючі та відтворюючі дослідження. Принципи науковості. Наукова етика.

Тема 1.3. Організація наукового дослідження. Управління НД.

Сутність організації наукового дослідження. Поняття управління НД. НД як об'єкт управління. Зміст і складові процесу управління НД. Ініціативні дослідження (без побічного фінансування),

дослідження в рамках наукових грантів, державного фінансування. Формування заявок, пошук грантів, варіантів участі у державних програмах наукових досліджень. Розробка технічного завдання наукового проекту - обґрунтування актуальності, визначення мети, головних гіпотез, ідей, завдань, формулювання очікуваних наукових результатів та їх практичної цінності, очікуваного ефекту від впровадження результатів, визначення етапів та порядку виконання робіт. Сучасні організаційно-економічні форми та механізми регулювання наукових досліджень. Проектний менеджмент в управлінні НД.

Тема 1.4. Методологія наукових досліджень. Поняття наукового методу. Класифікація методів.

Принципи наукових досліджень. Методологія, як наука про методи та сукупність методів НД. Класифікація методів наукових досліджень. Теоретичні методи дослідження. Типологія загальнотеоретичних методів дослідження (аналіз, синтез, індукція, дедукція, моделювання, проектування, прогнозування, систематизація, уявний експеримент). Структура сучасного наукового методу: спостереження фактів і вимірювання, кількісний або якісний їх опис; аналіз результатів спостереження - їх систематизація, вичленення значимого і другорядного; узагальнення (синтез) і формулювання гіпотез, теорій; прогноз: формулювання наслідків з запропонованої гіпотези або прийнятої теорії за допомогою дедукції, індукції або інших логічних методів; перевірка прогнозованих наслідків за допомогою експерименту (за термінологією Карла Поппера - критичного експерименту). Місце і особливості застосування аналітичних і статистичних методів обробки наукових даних.

Розділ 2. Інформаційне забезпечення наукових досліджень.

Тема 2.1. Пошук і збір наукової інформації. Вивчення наукової літератури.

Пошук і збір наукової інформації. Робота з каталогами наукової літератури. Алфавітні, тематичні, предметні, хронологічні, архівні, бібліографічні, генеральні систематичні та спеціальні каталоги. Пошук літературних джерел в інтернеті. Доступ до офіційних бібліотечних ресурсів через інтернет. Ризики та проблеми користування неофіційними інтернет-джерелами. Налаштування пошуку інформації через інтернет з використанням фільтрів. Вивчення наукової літератури. Науково-довідковий апарат книги.

Тема 2.2. Особливості наукової роботи і етика наукової праці.

Особливості наукової роботи і етика наукової праці. Забезпечення оригінальності робіт. Копіювання та плагіат. Методи боротьби з плагіатом

Розділ 3. Особливості наукових досліджень в галузі економіки.

Тема 3.1. Характеристика спеціальності 051 Економіка.

Економіка як поведінкова наука. Паспорт спеціальності. Економічна теорія, її школи, напрями. Специфіка наукових досліджень в галузі Економіка. Методи досліджень у поведінкових науках, економіці.

Тема 3.2. Проблематика новітніх досліджень в галузі економіки

Проблематика новітніх економічних досліджень. Глобальні, національні, регіональні, галузеві економічні проблеми. Перспективні та міждисциплінарні напрями досліджень.

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Наука як сфера діяльності людини.												
Тема 1.1. Наука як сфера діяльності людини та система знань про навколишній світ.	11	2	2			7	10					10
Тема 1.2. Поняття наукового дослідження.	11	2	2			7	10					10

Тема 1.3. Організація наукового дослідження. Управління НД.	12	2	2			8	14	2	2			10
Тема 1.4. Методологія наукових досліджень. Поняття наукового методу. Класифікація методів.	12	2	2			8	10					10
Разом за розділом 1	46	8	8			30	44	2	2			40
Розділ 2. Інформаційне забезпечення наукових досліджень.												
Тема 2.1. Пошук і збір наукової інформації. Вивчення наукової літератури	19	2	2			15	24	2	2			20
Тема 2.2. Особливості наукової роботи і етика наукової праці	19	2	2			15	20					20
Разом за розділом 2	38	4	4			30	44	2	2			40
Розділ 3. Організація наукових досліджень в галузі економічної кібернетики.												
Тема 3.1. . Характеристика спеціальності 051 Економіка	18	2	2			14	16					16
Тема 3.2. Проблематика новітніх досліджень в галузі економіки	18	2	2			14	16	2				14
Разом за розділом 3	36	4	4			28	32	2				30
Разом за розділами	120	16	16			88	120	6	4			110

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Наука як сфера діяльності людини та система знань про навколишній світ.	2
2	Поняття наукового дослідження. Наукове дослідження студента	2
3	Організація наукового дослідження. Основні елементи магістерської роботи. Формування завдання.	2
4	Основні елементи магістерської роботи. Генерація гіпотез і формулювання наукової новизни.	2
5	Методи досліджень в магістерських роботах. Пошук і збір наукової інформації. Вивчення наукової літератури.	2
6	Особливості наукової роботи і етика наукової праці. Запозичення і плагіат. Захист від плагіату, управління запозиченням.	2
7	Вимоги до магістерської роботи у спеціальності 051 Економіка	2
8	Новітні дослідження в галузі економіки та їх зв'язок з магістерськими роботами	2
	Разом	16

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин (д)
1.	Підготовка до лекцій	20
2.	Виконання домашнього завдання	20

3.	Підготовка до контрольних робіт	10
4.	Консультації з викладачем	20
5.	Робота з літературою та електронними виданнями	18
	Разом	88

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальні науково-дослідні завдання не передбачені навчальною програмою на 2024/2025 навчальний рік, однак окремі студенти заохочуються до науково-дослідницької роботи та підготовки доповідей на наукових конференціях

7. Методи навчання

Проведення лекційних занять з використанням пояснювально-ілюстративних матеріалів та технологій дистанційного навчання. Виконання практичних та контрольної роботи. Застосування технологій електронного навчання.

Також передбачена самостійна робота з можливістю консультацій з викладачем, e-learning за окремими темами.

8. Методи контролю

Протягом семестру студенти виконують: практичні завдання, відповіді на заняттях; контрольну роботу; підготовка (індивідуальна або групова) доповіді і участь в конференції на занятті. Підсумковий контроль - екзамен.

Методи контролю включають оцінювання практичних завдань і відповідей; виконання контрольної роботи; підготовку доповідей та їх презентацію, участь в дискусії; захист підсумкової екзаменаційної роботи.

1. Поточний контроль (опитування, завдання на заняттях) – згідно Схеми нарахування балів (разом 30 балів);
2. Поточна контрольна робота, передбачена навчальним планом – 10 балів;
3. Екзамен.

Поточний контроль проводиться шляхом перевірки виконаних робіт, яка може здійснюватися у очному чи дистанційному форматі. Підсумкова оцінка з дисципліни становить суму балів отриманих за результатами поточного контролю за усіма темами, за виконання контрольної роботи, за складання екзамену (екзаменаційної роботи).

9. Схема нарахування балів

				Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання							Екзамен	Сума
Розділ 1				Розділ 2		Розділ 3	Контрольна робота	Підготовка доповіді	Презентація і участь в дискусії	Разом		
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7						
	5	5	5	5	5	5	10	15	5	60	40	100

Критерії оцінювання навчальних досягнень

1) Контрольна робота

Виконання всіх завдань у повному обсязі – 15

Незначні помилки, недоліки технічного характеру – знімається до 3 б.

Змістовні помилки, необґрунтовані відповіді – знімається до 7б

Невиконання певних завдань, грубі помилки – оцінка 3-6 балів.

2) Екзамен

Екзамен складається з теоретичної та практичної частин.

Максимальна кількість балів за теоретичне завдання – 10 балів.

8-10 Завдання виконане в повному обсязі та без помилок або з незначною кількістю помилок.

5 - 7 Завдання виконане із суттєвими, але не грубими помилками. Студент задовільно володіє вміннями та навичками виконання завдань.

0 – 4 Завдання не виконане або допущені значні помилки, які свідчать про недостатнє володіння матеріалом курсу.

Максимальна кількість балів за практичне завдання – 30 балів

25-30 Завдання виконане в повному обсязі та без помилок або з незначною кількістю помилок.

18-24 Завдання виконане із суттєвими, але не грубими помилками. Студент достатньо володіє вміннями та навичками розв'язання задач.

10-17 Завдання виконане із суттєвими помилками. Студент в певній мірі володіє вміннями та навичками розв'язання задач.

0 – 9 Завдання не виконане не повністю, допущені грубі помилки. Студент не в достатній мірі володіє навичками виконання завдань, не знає значну частину матеріалу

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
0-49	незадовільно

10. Рекомендована література

Основна література

1. Дзьобань О. П. Методологія, організація та технологія наукових досліджень : навч. посіб. для аспірантів / О. П. Дзьобань ; ДНУ «Ін-т інформації, безпеки і права Нац. академії прав. наук України». – Київ; Одеса : Фенікс, 2025. – 284 с.

2. Данильян О. Г. Д18 Методологія наукових досліджень : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. – Харків : Право, 2019. – 368 с

3. Бейлін М. В. Основи наукових досліджень : навч.-метод. посіб. / М. В.Бейлін. –Харків: ХДАФК, 2012. – 184 с.

4. Методологія наукових досліджень: навчальний посібник / за ред. В. П. Горина. Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2023. 170 с.

5. Бірта Г. О. Методологія і організація наукових досліджень : навч.посіб. / Г. О. Бірта, Ю. Г. Бургу. – Київ : “Центр учбової літератури”,2014. – 142 с.

6. Голіков В. А. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. / В. А.Голіков, М. А. Козьмініх, О. А. Онищенко; М-во освіти і науки України, Одес. нац. морська акад. – Одеса : ОНМА, 2014. – 163 с.

7. Мокін Б. І. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посібник / Б. І. Мокін, О. Б. Мокін. – Вінниця : ВНТУ, 2014. – 180 с.

8. Цехмістрова Г. С. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. / Г. С. Цехмістрова; М-во освіти і науки, молоді та спорту України. – 2-ге вид., допов. – Київ : Вид. дім “Слово”, 2012. – 349 с.

Допоміжна література

9. Гінзбург М. Д. Система правил українського ділового та наукового стилю // Укр. мова. – 2006. – № 2. – С. 30–43.

10. Грантрайтинг: методичні рекомендації для органів публічної влади щодо написання проектних заявок / [О.В. Кулініч, Д.С. Ткачов, С.Є. Ігнат'єв та ін.]; за ред. О.В. Кулініча. – Х.: Регіональний центр міжнародних проектів і програм, 2013. – 78 с.

11. Сурмін Ю. П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація: навч.-метод. посіб. – К. : НАДУ, 2008. – 184 с.

12. В. Х. Методологія соціально-економічного пізнання : навч. посіб. / В. Х. Арутюнов, В. М. Мішин, В. М. Свінцицький. – Київ : КНЕУ, 2005. – 353 с.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>
3. <http://www.worldbank.org/>
4. [Social Sciences Citation Index](#). Режим доступу: http://mjl.clarivate.com/publist_ssci.pdf
5. [Arts and Humanities Citation Index](#). Режим доступу: http://mjl.clarivate.com/publist_ah.pdf
6. [Science Citation Index Expanded](#). Режим доступу: http://mjl.clarivate.com/publist_sciex.pdf
7. <https://www.scopus.com/>
8. <https://library.tntu.edu.ua/resources/naukometrychni-bazy-danyh/>
9. http://library.nlu.edu.ua/index.php?option=com_k2&view=item&id=1247:naukometrychni-bazy-danykh&Itemid=202
10. <https://www.inter-nauka.com/ua/>
11. <https://l-a-b-a.com/blog/show/33> (8 правил ефективної презентації)
12. <https://business.tutsplus.com/tutorials>